Mateusz Napiórkowski*

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

**Międzynarodowa Konferencja Naukowa
„Folklor litewski i polski XIX oraz XX wieku.
Źródła - literackie przekształcenia - interpretacje”,
Wilno - Oniekszty 23-24 listopada 2018 roku.
Sprawozdanie**

W dniach 23–24 listopada 2018 roku odbyła się na Litwie międzynarodowa konferencja naukowa poświęcona folklorowi polskiemu i litewskiemu. Uczestniczyło w niej czterdziestu badaczy z różnych krajów (Polska, Litwa, Białoruś, Wielka Brytania) prezentujących wyniki swoich dotychczasowych dociekań naukowych. Obrady rozpoczęły się w Domu Kultury Polskiej w Wilnie, zaś drugiego dnia były kontynuowane w Onieksztach, w Muzeum Antanasza Baranaskasa, czołowego litewskiego pisarza czasów romantyzmu, wielkiego znawcy i piewcy poezji ludowej. Organizatorami zjazdu były następujące ośrodki naukowe:

Wydział Filologiczny Uniwersytetu w Białymstoku (Katedra Badań Filologicznych „Wschód – Zachód”);

Wydział Filologiczny Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu (Zakład Folklorystyki i Literatury Popularnej Katedry Kulturoznawstwa);

Muzeum A. Baranaskasa i A. Vienuolisa-Żukaskasa w Onieksztach (Litwa);

Dział Naukowy Książnicy Podlaskiej im. Łukasza Górnickiego w Białymstoku.

* Mateusz Napiórkowski – mgr; doktorant w Zakładzie Folklorystyki i Literatury Popularnej Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu; autor takich artykułów, jak *Pożar DS4 – toruńskie legendy miejskie i folklor studencki* (2016), *Legendy miejskie netloru jako wyraz niepokoju współczesnego świata, na przykładzie legend internetowych* (2018).

W pracach Komitetu Organizacyjnego wzięli udział:

Prof. Jarosław Ławski – *Przewodniczący*, KBF „Wschód – Zachód”;

Dr hab. Violetta Wróblewska, prof. UMK – *Przewodnicząca*, UMK, Toruń;

Dr hab. Andrzej Baranow, prof. UwB – VDU, Wilno; UwB, Białystok;

Dyr. Joanna Gadek – Książnica Podlaska im. Łukasza Górnickiego;

Dr Halina Turkiewicz – VDU, Wilno;

Dr hab. Anna Janicka, prof. UwB – ZFBI, UwB, Białystok;

Dr Łukasz Zabielski – Książnica Podlaska im. Łukasza Górnickiego;

Dr Michał Siedlecki – Książnica Podlaska im. Łukasza Górnickiego;

Mgr Kamil K. Pilichiewicz – Katedra Badań Filologicznych „Wschód – Zachód”;

Mgr Patryk Suchodolski – Katedra Badań Filologicznych „Wschód – Zachód”;

Dr Paweł Wojciechowski – Ateneum – Szkoła Wyższa w Gdańsku;

Dr Robert Szymula – Wydział Filologiczny UwB;

Dr Daniel Karczewski – Wydział Filologiczny UwB.

Zakres tematyczny konferencji był niezwykle szeroki – od folkloru tradycyjnego po współczesny, od badań terenowych po badania archiwalne, od związków folkloru z literaturą, z muzyką czy teatrem, po relacje między folklorem polskim i litewskim. Dzięki temu w trakcie obrad plenarnych i w sesjach można było wysłuchać wielu interesujących wystąpień, dowodzących, że tematyka tradycji ludowej jest ważnym elementem kultur obu narodów – litewskiego i polskiego.

Warto podkreślić, że rok 2018 był szczególnym czasem, zarówno dla Polski, jak i Litwy. Oba kraje obchodziły bowiem stulecie odzyskania niepodległości. O tym, jak ważną rolę pełnił folklor w okresie zaborów, mówiła między innymi Jolanta Gadek, dyrektor Książnicy Podlaskiej im. Łukasza Górnickiego w Białymstoku, a potwierdziły kolejne wystąpienia.

Konferencja przebiegała zgodnie z przyjętym dla tego typu wydarzeń naukowych porządkiem. Po powitaniu gości przez prof. Violetę Wróblewską (UMK) i prof. Jarosława Ławskiego (UwB) przyszedł czas na przemówienie prof. Andrzeja Baranowa z Uniwersytetu w Wilnie. W uroczystym otwarciu uczestniczyli również dyrektor Domu Kultury Polskiej w Wilnie, pan Artur Ludkowski oraz prof. Tadeusz Bujnicki z Uniwersytetu Warszawskiego.

Inauguracja Konferencji: na zdj. od lewej prof. Tadeusz Bujnicki (UW, Warszawa), prof. Violetta Wróblewska (UMK, Toruń), prof. Jarosław Ławski (UwB, Białystok), prof. Andrzej Baranow (LEU, Wilno), dyr. Artur Ludkowski (Dom Kultury Polskiej, Wilno), dyr. Jolanta Gadek (Książnica Podlaska, Białystok)

Wszyscy mówcy, będący jednocześnie współorganizatorami przedsięwzięcia, podkreślali wagę naukowego projektu, jakim jest litewsko-polska konferencja dotycząca tradycji obu narodów. Wszyscy też wyrazili nadzieję, że będzie to początek owocnej współpracy w tym zakresie.

Po uroczystym powitaniu rozpoczęły się obrady plenarne, które zainicjowała dr hab. Violetta Wróblewska, prof. UMK, wystąpieniem na temat *Litewskiej i polskiej bajki ludowej w badaniach folklorystycznych*, w którym przedstawiła historię fascynacji folklorem obu narodów i wzajemne powinowactwa w tym zakresie. Kolejne referaty, pokazujące przejście od ruchu amatorskiego do profesjonalnych badań folklorystycznych, w tej sesji wygłosili:

- ▶ Prof. dr Krystyna Rutkowska, *Początki badań nad folklorem litewskim w XIX wieku: inspiracje, nurty badawcze, inicjatorzy*, Uniwersytet Wileński;
- ▶ Dr hab. Gustaw Juzala, prof. UŁ, *Folklor i komunikacja ponadnarodowa na ziemiach Wielkiego Księstwa Litewskiego*, Uniwersytet Łódzki i Uniwersytet Wileński;
- ▶ Prof. dr hab. Jolanta Ługowska, „*Legends i baśnie Trok*” Haliny Bogdel wobec wzoru ludowego, Uniwersytet Wrocławski;

- ▶ Dr Marcin Niemojewski, *„I nie tylko w powiastkach drzemie ta historia” – „Młyn Bałtaragisa” Kazysa Boruty jako podniesienie folkloru do rangi formy tożsamości i źródła literatury narodowej*, Uniwersytet Warszawski.

Sesji plenarnej pierwszego dnia konferencji przewodniczyli prof. Andrzej Baranow (Akademia Edukacji, VDU, Wilno) oraz prof. Jarosław Ławski (Uniwersytet w Białymstoku).

Konferencję zorganizowaną na Litwie cechowała wspomniana różnorodność tematyczna, dlatego też dalsze obrady odbywały się w trzech sekcjach zorientowanych na następujące zagadnienia – *Wokół folkloru XIX-wiecznego*, *Literatura i folklor* oraz *Doświadczenia codzienności*. Wśród referatów pojawiły się między innymi poruszające zagadnienia realizacji ludowych wątków w narracjach współczesnych, dotyczące inspiracji folklorystycznych w literaturze litewskiej i polskiej oraz podejmujące kwestie związane z folklorem w teatrze lalkowym i amatorskim. Warto przywołać w tym miejscu niektóre z tytułów zaprezentowanych referatów:

- ▶ Dr hab. Anna Gemra, prof. UW, *Z folkloru do kultury popularnej i z powrotem: kilka słów o wampirach*, Uniwersytet Wrocławski;
- ▶ Dr Agnieszka Przybyła-Dumin, *Legenda miejska i podanie wierzeniowe – rozważania genologiczne*, Akademia Techniczno-Humanistyczna, Bielsko-Biała;
- ▶ Doc. dr Halina Turkiewicz, *Inspiracje folklorystyczne we współczesnej polskiej literaturze Litwy*, Akademia Edukacji, VDU, Wilno;
- ▶ Prof. dr hab. Jarosław Ławski, *Kilka uwag o „związkach” z folklorem Jana Barszczewskiego*, Uniwersytet w Białymstoku;
- ▶ Dr Marzenna Wiśniewska, *Folklor na scenie polskiego teatru lalek – między ograniczeniem a wyzwoleniem wyobraźni*, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu;
- ▶ Doc. dr Henryka Sokołowska, *Teksty ludowe z „babcinej komody”*, Akademia Edukacji, VDU, Wilno.

Część wystąpień poświęcona została polskiemu pasjonatowi folkloru, żyjącemu na przełomie XIX i XX wieku – Zygmuntowi Glogerowi, którego dorobek badają w ramach grantu NPRH kierowanego przez prof. Jarosława Ławskiego pracownicy i doktoranci Uniwersytetu w Białymstoku oraz Książnicy Podlaskiej, w tym:

- ▶ Mgr Patryk Suchodolski, *Rola pieśni w obrzędach ludowych według Zygmunta Glogera*, Książnica Podlaska im. Ł. Górnickiego, Białystok;
- ▶ Dr Anna Józefowicz, *Zygmunta Glogera „Czy lud polski jeszcze śpiewa?” (1905). Próba analizy tekstu*, Uniwersytet w Białymstoku.

Powyższe referaty wywołały niezwykle ożywioną dyskusję na temat znaczenia dorobku Glogera w badaniach folklorystycznych. Uczestnicy konferencji zgodzili się w kwestii zasadniczej wartości, jaką Gloger prezentował jako kolekcjoner folkloru ustnego oraz wszelkich innych materiałów związanych z ludowością, zwłaszcza w czasach niewoli, ale uznali, że całość jego osiągnięć wymaga rewizjonistycznego podejścia, aby obiektywnie pokazać nie tylko pozytywne, ale i negatywne aspekty jego działalności.

Pierwszy dzień obrad dostarczył wielu cennych informacji i – co więcej – pozwolił uczestnikom konferencji na wymianę doświadczeń. Wileńska część zjazdu zakończyła się uroczystą kolacją w Domu Kultury Polskiej.

Następnego dnia uczestnicy konferencji udali się do Oniksz, gdzie zostali serdecznie powitani przez pracowników Muzeum A. Baranuskasa i A. Vienuolisa-Žukauskasa. Obrady odbywały się na parterze domu-muzeum, które niegdyś należało do klasyka literatury litewskiej, pisarza Antanasa Vienuolisa-Žukauskasa. Budynek z 1925 roku został zbudowany obok kleci (spichlerza) Baranuskasa – pierwszego na Litwie muzeum biograficznego¹. Po przywitaniu gości przez dyrektora muzeum, pana Antanasa Verbickasa, przystąpiono do obrad plenarnych. Warto w tym miejscu przywołać tematy referatów, które podobnie jak te z dnia poprzedniego, wywołały żywe dyskusje i rozmowy w kularach:

- ▶ Prof. dr hab. Tadeusz Bujnicki/mgr Andrzej Rataj, „*Potop*” i „*Dzwonnik*”. *Zaścianek laudański Sienkiewicza*, Uniwersytet Warszawski;
- ▶ Dr Tomasz Jędrzejewski, *Litwa pogańska w początkach polskiego romantyzmu (1818–1830). Rekonesans*, Uniwersytet Warszawski;
- ▶ Doc. dr Irena Fedorowicz, *Folklor litewski w polu zainteresowań Jana Karłowicza*, Uniwersytet Wileński;
- ▶ Dr Łukasz Zabielski, „*Co nie jest drukiem uświęcone*”. *Zygmunt Gloger a etnografia przedtekstowa*, Książnica Podlaska im. Łukasza Górnickiego, Białystok;

¹ T. Krzywicki, *Litwa. Przewodnik*, Pruszków 2005, s. 547-548.

- Prof. dr hab. Andrzej Baranow, *Folklor Litwy w kontekście litewsko-polskich związków kulturowych. Wybrane dyskursy*, Akademia Edukacji, VDU, Wilno.

Sesji plenarnej przewodniczyli prof. Jarosław Ławski (UwB, Białystok) oraz doc. dr Halina Turkiewicz (Akademia Edukacji, VDU, Wilno). Po dyskusji i zwiedzaniu sal muzealnych poświęconych życiu i twórczości patrona sesji przyszedł czas na spacer po Oniksztach. To liczące około 10 tysięcy mieszkańców miasteczko okazało się doskonałym miejscem na zwieńczenie drugiego dnia obrad. Klimat miasteczka, ciekawa tradycyjna architektura, także sakralna, dopełniła wrażeń konferencyjnych. Po obiedzie uczestnicy konferencji udali się do autokaru, który odtransportował ich do Wilna.

Konferencję „Folklor litewski i polski XIX oraz XX wieku. Źródła – literackie przekształcenia – interpretacje” można uznać za niezwykle udaną. Rozważania na temat folkloru odbywały się w miejscach ważnych dla kultury litewskiej i polskiej. Zjazd wpisał się więc idealnie w kontekst miejsca i czasu (stulecie odzyskania niepodległości przez oba kraje), za co należą się słowa uznania organizatorom tego przedsięwzięcia. Jednocześnie uzmysłowił, jak ważna jest pamięć o kulturowym dziedzictwie obu narodów, także o tej ich wspólnej części, do jakich należy folklor. Konferencja dowiodła również, że folklor nie należy do zjawisk przebrzmiałych. Nadal można odnotować w terenie skarby w postaci tradycyjnych pieśni czy bająn, jak też dostrzec trwałość tych elementów w innych przekazach kultury, związanych z pismem i obrazem, a nie tylko sztuką słowa żywego. Folklor okazuje się bowiem ciągle atrakcyjnym tworzywem dla twórców kultury współczesnej. Konfrontacja badaczy z Litwy i Polski, w której wzięli udział także przedstawiciele młodego pokolenia – doktoranci, pozwala mieć nadzieję, że to zainteresowanie folklorem na trwałe wpisze się w badania filologiczne i kulturoznawcze, jak też bibliotekoznawcze.

Można mieć nadzieję, że konferencja ta będzie początkiem niezwykle ważnego rozdziału w badaniach folkloru litewskiego i polskiego oraz że kolejne jej edycje nadal będą gościć badaczy z różnych krajów i ośrodków naukowych. Owocem zjazdu będzie monografia pokonferencyjna, której wydanie przewidywane jest na rok 2019.